

*І.О. Вівденко, ВП «Брянківський технологічно-економічний технікум Луганського національного університету імені Тараса Шевченка»*

**ТВОРЧИСТЬ ЯК БАЗИСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ  
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ:  
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ**

Вівденко І.О.

Творчість як базисна характеристика професійної компетентності майбутнього фахівця: теоретико-методологічні аспекти

Встановлено, що питання про розвиток творчого потенціалу особистості в сучасній науці є актуальним. Аналіз літератури з проблем творчості, яка останнім часом вже виділилась в самостійний напрям на межі психології, педагогіки, філософії та інших наук, дозволяє зробити висновок про те, що для вирішення складних та нових завдань майбутньому фахівцю необхідно оволодіти творчими вміннями, стратегіями і тактиками в професійній діяльності. Визначено, що, досліджуючи процеси формування професійних і творчих умінь, актуальним є трактування об'єднаної категорії «професійно-творчі вміння».

*Ключові слова:* творчість, креативність, інноваційне мислення, професійні вміння, професійно-творчі вміння

Вівденко І.А.

Творчество как базисная характеристика профессиональной компетентности будущего специалиста: теоретико-методологические аспекты

Установлено, что вопрос о развитии творческого потенциала личности в современной науке является актуальным. Анализ литературы по проблемам творчества, которая в последнее время уже выделилась в самостоятельное направление на грани психологии, педагогики, философии и других наук, позволяет сделать вывод о том, что для решения сложных и новых заданий будущему специалисту необходимо овладеть творческими умениями, стратегиями и тактиками в профессиональной деятельности. Определено, что, в ходе исследования процессов формирования профессиональных и творческих умений, актуальным является трактовка объединенной категории «профессионально-творческие умения».

*Ключевые слова:* творчество, креативность, инновационное мышление, профессиональные умения, профессионально-творческие умения

Сучасний період розвитку суспільства характеризується змінами, які мають свій вплив на всі сфери людського життя, зокрема до системи вищої професійної освіти. Сьогодні, як ніколи, здобувають практичну значимість уміння адекватно сприймати складні ситуації життя, правильно їх оцінювати, швидко адаптуватися до нових пізнавальних ситуацій; цілеспрямовано переробляти наявну інформацію, шукати і доповнювати її відсутність, знати закономірності її оптимального використання, прогнозувати результати діяльності, використовуючи свій інтелектуальний і творчий потенціал. Це зумовлює актуальність проблеми формування і розвитку інтелектуального і творчого потенціалу майбутніх фахівців, набуття ними досвіду творчої, самостійної, проективної та управлінської діяльності.

Питанням творчості й виявлення творчих здібностей особистості присвятили свої дослідження численні вітчизняні і зарубіжні дослідники: М. Бахтін, Д. Богоявленська, Г. Буш, Т. Волобуєва, Дж. Гілфорд, О. Лук, І. Маноха, В. Моляко, Я. Пономарьов, А. Пуанкаре, В. Роменець, З. Сіверс, В. Столін, Е. Торранс, А. Шумілін тощо. Вивченню проблем активізації та розвитку творчого потенціалу особистості, продуктивного (творчого) мислення, інтелектуальних особливостей присвятили свої роботи такі автори як О.Зельц, Г. Альтшуллер, В. Докучаєва, В. Моляко). Досліджували питання психології творчості та розвитку творчої особистості наступні вчені Дж. Гілфорд, Е. Торенс, Я. Пономарев, В. Моляко, В. Докучаєва, В. Давидов, В. Зарицький, С. Степанов, Є. Климов, Д. Богоявленская, М. Луковников, В. Петров, А. Брушлинский, А. Матюшкин, С. Бернштейн та інші); педагогіки творчості: С. Рубінштейн, І. Лернер, В. Андреев, Е. Торренс, С.Самигін, Л. Столяренко., В. Загвязинский, В. Кан-Калик, П. Підкасистий, І. Зязюн, Г. Балл, О. Новіков, У.Толипов, А. Деркач, О. Матюшкін, С. Сисоєва). Розвитку професійної творчості фахівців присвятили свої дослідження Ю. Бабанський, Г. Балл, І. Зязюна, І. Кобиляцький, М. Поташник, І. Раченко, С. Сисоєва, Р. Скульський та ін.

Питання про розвиток творчого потенціалу особистості в сучасній науці є актуальним. Аналіз досить великого масиву літератури з проблем творчості, яка останнім часом вже виділилась в самостійний напрям на межі психології, педагогіки, філософії та інших наук, дає змогу зробити, зокрема, висновок про те, що для здійснення соціально-економічних перетворень, розв'язання надзвичайно-складних та нових завдань фахівцю, вже не просто бажано, а необхідно оволодіти творчими вміннями, стратегіями і тактиками у професійній діяльності [1, с. 222].

Метою даної статті є дослідження категорії «творчість» у філософському, психологічному та педагогічному аспектах, визначити її сутність та зміст, висвітлення результатів науково-педагогічного аналізу теоретико-методологічної бази дослідження проблеми творчості як основної характеристики професійної компетентності майбутнього фахівця, визначення взаємозв'язку творчості і професійних умінь майбутніх фахівців в умовах сучасних запитів суспільства, теоретична розробка проблеми підготовки творчої особистості в системі вищої професійної освіти.

Основа професійної творчої діяльності формується в процесі навчання та набуває подальшого розвитку в процесі професійного та особистісного становлення індивіду. Ми не поділяємо думку про те, що «творчість – притаманна небагатьом». Мабуть, більш правильною буде теза В. Роменця: «Людина, що не творить, не є нормальною істотою». Кожна людина в своєму повсякденному і в професійному житті може проявити свої творчі здібності. Але при цьому виникає протиріччя, чому людина – творець нового, швидше схильна користуватися вже існуючими рішеннями, а не творити, зокрема, в сфері своєї професійної діяльності [2]?

Перешкодами в професійно-творчому розвитку в процесі освіти можуть слугувати: закритість, неприйняття нового та прогресивного, ригідність мислення і, відповідно, тенденція покладатися на сформовані стереотипи. Система освіти протягом десятиліть робить ставку на розвиток інтелекту, логіки, по суті активізує лівий тип мислення. Наші традиційні методи навчання

здебільшого зосереджені на плеканні інтелектуальної сфери. В той час як фахівець – знавець, творець своєї справи повинен у своїй діяльності опиратися як на вже сформований досвід роботи так і впроваджувати нетрадиційні підходи до вирішення професійних завдань [3].

«Творчість», як філософська категорія, визначається як діяльність, що породжує щось якісно нове, що ніколи раніше не відбувалося. Діяльність може виступати як творчість в будь-якій сфері: наукової, виробничо-технічної, художньої, політичної – там, де створюється, відкривається, винаходиться щось нове. У філософських дослідженнях творчість мала різні визначення, залежно від історичної епохи. Найбільш повне трактування феномену творчості, на наш погляд дав Е.Фромм. За Е.Фроммом, творчість - це здатність дивуватися і пізнавати, вміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, це спрямованість на відкриття нового і здатність до глибокого усвідомлення свого досвіду [4].

У психологічній літературі зустрічаються певною мірою різні трактування творчості. Л. Виготський розглядав творчість як створення нового, С. Рубінштейн визначав творчість як діяльність, що створює щось нове, оригінальне, що потім входить в історію не тільки самого творця, а й науки, мистецтва тощо, А. Матюшкин виділяв два види активності: адаптивний і творчий. Завданням творчої активності є зміна існуючого порядку, створення нових підходів. А. Брушлинський, О. Тихомиров у творчості виділяють відкриття незвіданого, створення нового, подолання стереотипів і шаблонів. О. Тихомиров особливу роль у творчій діяльності відводив цілепокладанню. А. Маслоу вважав, що творчість, креативність виявляються у людини і в реальному житті, щоденному виборі життєвих ситуацій, в різних формах самовираження. На думку А. Пономарьова, для особи, прагнучої до творчості, характерні оригінальність, ініціативність, висока саморегуляція, величезна працездатність. Творча особистість знаходить задоволення не стільки в досягненні мети праці, скільки в самому його процесі. Для А. Пономарьова визначальним у творчості є розвиток, виникнення нових структур, нового

знання, нових способів діяльності. Загальним для творчих особистостей, на думку Є. Торренса, є потреба розвиватися, потреба в постійному зростанні [5,6,7].

Розглядаючи творчість як категорію психології, необхідно звернутися до питання взаємозв'язку творчості та мислення, адже мислення тісно пов'язане з відкриттям нового, з самим процесом творчості. Однак творчість не може бути ототожнене з мисленням. Мислення – це один з видів пізнання, а творчість можлива не тільки в пізнанні. Правильним буде розглядати мислення, як ідеальну складову творчості [8].

Аналіз досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців показує, що основою творчості є внутрішня мотивація (інтерес і навіть любов до справи), уява, гнучкість розуму, дивергентне мислення (від лат. *divergere* - «виявляти розбіжність»), воля, діяльність і працьовитість. А одиницею творчості в психологічному вимірі професійної діяльності є творча активність особистості. Підтвердження цього факту знаходимо в наукових дослідженнях багатьох вітчизняних та російських дослідників, зокрема, Д. Богоявленської, Н. Вишнякової, В. Дружиніна, В. Зінченка, С. Максименка, Я. Пономарьова та інших [9].

Показником творчого розвитку є креативність. Креативність характеризується як вища форма діяльності особистості, що вимагає тривалої підготовки, ерудиції та інтелектуальних здібностей, є основою людського життя, джерелом всіх матеріальних і духовних надбань [10].

За концептуальною моделлю, що була запропонована Дж. Гілфордом креативність розуміється як здібність до творчості, а точніше, як універсальна пізнавальна творча здатність [10]. Подальший розвиток ця теорія отримала в дослідженнях Поля Торренса. Креативність визначалася ним як процес появи чутливості до проблем, дефіциту знань, їх дисгармонії, невідповідності і т.д., фіксації цих проблем, пошуку їх вирішення, висунення гіпотез, та, нарешті, формулювання та повідомлення результату вирішення [12].

Нові концептуальні підходи до поняття креативність дозволяють говорити про те, що дана категорія є багатовимірної та вимагає системного підходу. З нашої точки зору, креативність є основою інноваційної освіти.

Важливі положення проблеми творчості, пізнавально-творчої діяльності відображені у працях відомих педагогів: Ю.Бабанського, І.Лернера, С.Сисоєвої, М.Скаткіна, В.Сухомлинського, та ін.

На важливість переорієнтації процесу навчання саме на рівень творчості зауважував А.Маслоу. За його словами навчання не може бути зведене лише до придбання умінь та навичок, воно є засобом для досягнення свого вищого призначення, самоактуалізації та самовираження у творчості. Це підтверджується тим, що творча діяльність студентів допомагає виявленню особистісних якостей, таких як активність, відповідальність, самостійність, творчий підхід до справи, рівень розвитку інтелекту, вміння ясно виражати свої думки, що є характеристикою успішного фахівця.

Проведений нами аналіз педагогічних досліджень показує, що вчені переважно досліджують процеси формування професійних і творчих умінь окремо один від одного, не розглядаючи їх як цілісне педагогічне явище. Лише в останні роки з'являються визначення об'єднаної категорії «професійно-творчі уміння».

Формування професійно-творчих умінь майбутніх фахівців є пріоритетним напрямком сучасної професійної освіти. Основним показником професійної компетентності майбутнього фахівця повинні бути професійно-творчі уміння, які є засобом реалізації професійних завдань.

Ефективність процесу формування професійно-творчих умінь майбутніх фахівців забезпечується єдністю професійного та особистісного компонентів, при домінування останнього. Змістовним фактором професійно-творчих умінь є готовність до реалізації творчого підходу, який складається з комплексу творчо вагомих якостей особистості.

Професійно-творчі уміння не є вродженими, а вони формуються під час поетапної пізнавально-творчої навчальної діяльності. Кожен цих етапів

повинен бути організований на засадах проблемності навчання, створення спеціальних умов для творчого розвитку та самовдосконалення особистості.

В наш час, з огляду на тенденції, що впливають на реформування професійної освіти, досягнення творчого рівня розвитку особистості можна вважати найвищим результатом будь-якої педагогічної технології. Концептуальною основою технологій що спрямовані на формування професійно-творчих умінь майбутніх фахівців має бути зближення аудиторного навчання з практикою професійної діяльності, що дозволить формувати не лише пізнавальні, але й професійні потреби, майбутнього спеціаліста. При цьому, повинні реалізовуватися дві педагогічні умови: 1) студент має потрапити у таку навчальну середу, де він займає активну позицію і у плідній співпраці з викладачем знаходить рішення проблемної ситуації яка неодмінно потребує нетипового її вирішення, що сприятиме формуванню його творчої активності (він на практиці розуміє, необхідність, та ефективність творчого підходу); 2) створюються умови для поєднання активності студента з майбутньою професійною діяльністю, що забезпечує плавний перехід від навчання до формування професійної компетентності майбутнього фахівця.

Таким чином, можна зробити висновок, що творча діяльність, організована в умовах освітнього процесу вузу, повинна бути орієнтована на вирішення навчальних проблем, творчих завдань. Тобто творча навчально-пізнавальна діяльність є самостійний пошук і створення або конструювання якогось нового продукту, а отже, основними критеріями творчості у пізнавальній діяльності студента є: самостійність (повна або часткова); пошук і перебір можливих варіантів руху до мети, створення в процесі руху до мети нового продукту, невідомого йому раніше. Запропоновані теоретичні аспекти надають можливість більш виважено підходити до формування професійної компетентності майбутнього фахівця, а також є фундаментальною базою для подальших досліджень в цьому напрямку

## Література

1. Моляко В.О. Психологічна теорія творчості // Наукові записки Інституту психології Пед. Г.С. Костюка АПН України / За Ред. Члена кореспондента АПН України Н.В. Чепелевої. – К. : Нора-Прінт, 2002. – Випуск 22. – 350
2. Романець В.А. Виховання творчих здібностей студентів/В.А.Романець. – К. :Вища школа, 1973. – 96 с.
3. Винницька У.Є. До проблеми становлення професійної-творчої позиції психолога-практика [Електронний ресурс] / У.Є.Винницька // Научный потенциал мира. – 2006 – Режим доступу: [http://www.rusnauka.com/NPM\\_2006/Psihologia/2\\_vinnic\\_ka%20u%20je.doc.htm](http://www.rusnauka.com/NPM_2006/Psihologia/2_vinnic_ka%20u%20je.doc.htm).– Заголовок з екрана.
4. Фромм Э. Человек для себя / Пер. с англ. И. Константинова. – М. : Коллегиум, 1992. – 253 с.
5. Годфруа Ж. Что такое психология: в 2 т. Т. 2 / Ж. Годфруа; пер. с франц. – М. : Мир, 1992. – 376 с.
6. Матюшкин А.М. Концепция Пед.психологии и одаренности / А.М. Матюшин // Вопросы пед. психологии. – 1989. – № 6.
7. Рапацевич Е.С. Современный словарь в педагогике / Е.С. Рапацевич. – Минск : Современное слово, 2001. – 928 с.
8. Докучаева В.В., Сущенко О.Г., Швець Л.М. Концептуальне мислення в системах інноваційних шкіл м. Луганська // Педагогіка життєтворчості як концептуальна основа розвитку освіти Луганщини: Матеріали обл. наук.-практ. конф. (25.04.1997 р.). – Луганськ, 1997. – С. 150 – 160.
9. Дорофей С.В. Творча активність як мотиваційний компонент у системі підготовки спеціаліста до творчої професійної діяльності // Проблеми сучасної психології. – 2012. – № 18. – С. 291 – 302.
10. Богоявленская Д.Б. Психология творческих способностей / Д.Б. Богоявленская. – М.: Изд. центр Академия, 2002. – 320 с.
11. Guilford Y.P. The nature of humane intelligence. N.Y., 1967.



12. Torrance E.P. Scientific views of creativity factors affecting its growth // Daedalus : Creativity and Learning, 1965. P. 663 – 679.

Vivdenko I.A.

Creativity as a basic characteristic of the professional competence of future specialists: theoretical and methodological aspects

Established that the question of the development of the creative potential of the individual in modern science is important. Analysis of the literature on creativity, which in recent times has separate area on the edge of psychology, pedagogy, philosophy and other disciplines, suggests that to solve complex tasks and new future specialist to learn creative skills, strategies and tactics in professional activities. Determined that investigating the processes of formation of professional and creative skills, current treatment is combined category of "professional and creative skills."

*Keywords:* creative, creativity, innovative thinking, professional skills, professional and creative skills

Відомості про автора

*Вівденко Ірина Олександрівна* – аспірант Луганського національного університету імені Тараса Шевченка спеціальність 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти», викладач ВП «Брянківського технолого-економічного технікуму Луганського національного університету імені Тараса Шевченка». Основні наукові інтереси зосереджені навколо проблематики використання інформаційних технологій для в процесі формування професійно-творчих умінь майбутніх фахівців з графічного дизайну.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2013

Прийнято до друку 25.01.2013